

gemaakt door het programma Stimulering Kennisoverdracht van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen'. Ook het Leesbord-project zelf is gefinancierd door het ministerie van o&w.

Op grond waarvan zouden beleidsmakers tot hun keuzen komen, vraag ik mij af. Miljoenen en miljoenen zijn er al gestoken in de informatica-stimulering. En wat heeft het al met al aan onderwijsverbetering opgeleverd? En vooral: wat had er intussen ook met dat geld gedaan kunnen worden?

Even terug naar het oorspronkelijke probleem: leerlingen dreigen in het speciaal onderwijs terecht te komen. Zouden deze leerlingen werkelijk het meest gebaat zijn bij computer-ondersteuning bij het leren lezen? Of zijn er misschien nog een paar andere dingen mis in ons onderwijs, in onze maatschappij? Deze politieke vraag wordt omzeild door technocratische middelen aan te bieden. Waar het echter op aan komt is de technocraten en hun middelen dienstbaar te maken aan de mensen om wie het gaat: de leerlingen die uit de boot dreigen te vallen en hun leerkrachten. Nu gebeurt het omgekeerde: de technische oplossingen bepalen het probleem en daarmee de allocatie van middelen. Aan de werkelijke problemen komen we op die manier nooit toe.

Marion Keiren & Dorée de Kruijk

Onderzoek, leerplan, lesmateriaal – het project Nederlands vo-1

Het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO) werkt al geruime tijd aan het 'Project Nederlands Voortgezet Onderwijs Eerste Fase', kortweg: project Nederlands vo-1. Maar in het onderwijs zelf hoor je er niet veel over. Wat houdt het project in? En vooral: levert het iets bruikbaar op voor leerkrachten Nederlands? Voor wie in het Individueel Beroepsonderwijs werkt en wie met de basisvorming te maken krijgt wel, zo leerden Dorée de Kruijk en Marion Keiren. Zij ondervroegen Jan Verbeek en Helge Bonset, respectievelijk leider van en medewerker aan het project. Wat in dit gesprek boven tafel kwam, vindt u in onderstaand verslag.

De SLO en het project Nederlands vo-1

In Nederland is er een uitgebreid verzorgend netwerk voor het onderwijs. Een van de instellingen in dat netwerk is het Instituut voor Leerplanontwikkeling (SLO). De SLO heeft onder meer als taak leerplannen te maken voor verschillende vakken en vakonderdelen.

Sinds 1987 werkt men bij de SLO aan de ontwikkeling van een overkoepelend leerplan voor het vak Nederlands voor de eerste fase in het voortgezet onderwijs, voortaan: het 'project Nederlands vo-1'. Binnen dit project is de ontwikkeling van een leerplan dus het hoofddoel. Maar er wordt ook lesstof ontwikkeld, bij wijze van voorbeeldmateriaal. Achtergrond van het project vormen de veranderde opvattingen over het vak Nederlands waarbij de plannen voor de basisvorming natuurlijk ook een rol spelen.

Aan het project is een drietal activiteiten gekoppeld die uit andere gelden worden betaald. Dat is de materiaalontwikkeling voor computer-ondersteund onderwijs in het kader van het

PRINT-project, de materiaalontwikkeling voor taalonderwijs in het *Individueel Beroepsonderwijs* (IBO) en het onderwijs in *Nederlands als tweede taal* (NT2).

Bij de ontwikkeling van leerplannen voor het vak Nederlands gaat men uit van Communicatief Taalonderwijs. Vanuit die visie worden de deelgebieden *spreken/luisteren*, *informatief lezen* en *planmatig schrijven* nader uitgewerkt.

Op dit moment zijn een leerplan voor het IBO en vier mappen met voorbeeldesmateriaal voor het IBO verschenen. Op de andere werkerterreinen van het project Nederlands VO-I zijn de activiteiten in volle gang. Zo is een deel voor spreken/luisteren uitgewerkt. Ook is men begonnen aan een deel voor lezen/schrijven en wordt er gewerkt aan een cursus voorspellend lezen met behulp van de computer voor IBO-leerlingen. Verder is er in samenwerking met *De Volkskrant* een lespakket ontwikkeld rond schrijven met de tekstverwerker.

Dat het IBO naar verhouding veel aandacht krijgt, is niet toevallig. Het IBO-leerplan Nederlands fungeert als een soort 'pilot-project': uit de ervaringen daarmee wordt geput bij het maken van het overkoepelend leerplan voor de eerste fase van het hele voortgezet onderwijs.

Het leerplan Nederlands VO-I zal natuurlijk een overzicht bevatten van alle doelstellingen en een beschrijving van het onderwijsaanbod. Uiteraard staan er daarnaast nog een heleboel andere zaken in: didactische opvattingen, aanwijzingen over de verdeling van de leerstof, planning en organisatie en ideeën over de plaats van de toetsing.

De structuur van het leerplan Nederlands VO-I zal lijken op die van het IBO-leerplan.

Voor het leerplan Nederlands VO-I moet over een mogelijke urenverdeling nog worden nagedacht. Daarvoor zal in elk geval het veld worden geraadpleegd. Zo wil men komen tot een grootste gemene deler bij de afweging van de verschillende onderdelen. Bovendien kan een goede urenverdeling pas worden uitgewerkt als de overheidsplannen voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs definitief geworden zijn.

In het gesprek met Jan Verbeek en Helge Bonset werd nader ingegaan op de didactische opvattingen, de doelstellingen voor Nederlands in

de onderbouw en het materiaal dat tot nu toe is ontwikkeld. We staan eerst stil bij het didactisch uitgangspunt van het project Nederlands VO-I. Daarna komen achtereenvolgens aan bod:

- het leerplan Nederlands voor het hele VO-I
- het IBO-project en de leerstof voor het IBO
- het project Nederlands als tweede taal.

Ten slotte volgen nog enkele opmerkingen over invoeringsstrategieën van de SLO. Een overzicht van het materiaal, dat tot nu toe in het kader van het project Nederlands VO-I is verschenen, vindt u in de bijlage op p. 51.

Communicatief taalonderwijs

Communicatief taalonderwijs vormt het didactisch uitgangspunt in het project Nederlands VO-I. Communicatief taalonderwijs is iets anders dan thematisch onderwijs, en ook iets anders dan functionele taalvaardigheden-onderwijs.

THEMATISCH TAALONDERWIJS De gedachte achter thematisch taalonderwijs is dat je taal 'leert door te doen'. Met andere woorden: als je de taal veel gebruikt, leer je vanzelf de taal ook goed te gebruiken. Die gedachte wordt extreem uitgewerkt door degenen die Nederlands als schoolvak willen afschaffen 'omdat je vanzelf leert luisteren door de hele dag te luisteren'. De mensen van het project Nederlands VO-I geloven daar echter helemaal niet in. Als de reflectie ontbreekt, zoals bij het pure 'leren door doen', dan blijft het leerresultaat slechts een neven-effect dat van puur toeval afhankelijk is, zeggen Bonset en Verbeek.

Bij communicatief taalonderwijs is er wel ruimte voor reflectie. In plaats van op 'leren door doen' ligt het accent op het leren strategisch te handelen in taalgebruikssituaties. De oefeningen in het taalonderwijs moeten niet als los zand aan elkaar hangen – met die stelling, die door de aanhangers van het thematisch onderwijs werd verkondigd, zijn Bonset en Verbeek het eens. Maar het onderwerp, het thema, moet de taalvaardigheidstraining ook niet overwoekeren.

FUNCTIONELE TAALVAARDIGHEDEN Niet alleen aan het thematisch taalonderwijs, ook aan het onderwijs in functionele taalvaardigheden kleven bezwaren, aldus Verbeek en Bonset.

Wie zich beperkt tot het geven van onderwijs in functionele taalvaardigheden, verwaarloost de esthetische en conceptualiserende functies van taal. In communicatief taalonderwijs is er ook voor die functies aandacht.

Verder wordt er in functionele taalvaardigheden-onderwijs te veel uitgegaan van de noodzaak tot expliciete, stapsgewijze training van wat in feite complexe processen zijn. In het idee van eenvoudige recepten voor moeilijke zaken gelooft men in het project Nederlands VO-1 ook niet erg. In het project ligt het accent dan ook niet zo op kant en klare recepten, maar veel meer op het leren hanteren van strategieën.

SCHRIJVEN De didactische opvatting in het project Nederlands VO-1 bepaalt hoe het leerplan en de uitwerking voor de deelgebieden spreken/luisteren, informatief lezen en planmatig schrijven eruitzien. We nemen schrijven als voorbeeld. Bij schrijven krijgt de reflectie expliciete aandacht. Leerlingen moeten niet alleen correct leren formuleren om te kunnen schrijven, maar ze moeten ook het schrijfsproces kennen en de verschillende fasen ervan kunnen benoemen, vindt men bij het project Nederlands VO-1. Als leerlingen niet weten dat ze eerst informatie moeten verzamelen, stranden ze al bij het begin. Maar ook als er pas in een latere fase moeilijkheden ontstaan, moeten ze weten welke stap ze kunnen herhalen of invoegen om zichzelf verder te helpen. Het is niet de bedoeling dat ze met het leren van de procedure een truc aanleren, maar dat ze weten wat ze moeten doen als het proces stukt. In *Schrijfblok* van Boland is er aandacht voor kennis van het schrijfsproces en van schrijfprocedures. Er komt verder materiaal voor schrijven met de tekstverwerker, waarbij 'prewriting' en 'reviseren' als cruciale ideeën worden toegepast.

De basisvorming en het leerplan

Worden in het leerplan Nederlands VO-1, zoals de SLO dat nu maakt, de kerndoelen verwerkt die voor de basisvorming worden voorgesteld? Indirect wel, is het antwoord. Formeel kan de SLO haar leerplannen niet op de kerndoelen van de basisvorming baseren, want die zijn nog niet goedgekeurd door het parlement. Maar in de praktijk is het onderwijsaanbod dat in het leerplan verwerkt wordt, wel gerelateerd aan de

kerndoelen. Laten we voor enkele gebieden eens kijken hoe de kerndoelen basisvorming in het leerplan VO-1 een plaats zullen krijgen.

TAAL EN TAAI VERSCHIJNSELEN Kennis van taal en taalverschijnselen is een van de deelgebieden die in de voorstellen voor de basisvorming worden onderscheiden. In het leerplan wordt deze kennis in de vorm van reflectie ingebed in de andere domeinen. Kennis van taal en taalverschijnselen wordt gekoppeld aan taalgebruikssituaties. Dat ligt in lijn met het uitgangspunt in het project Nederlands VO-1 dat er alleen een leereffect bereikt wordt door middel van reflectie. Twee kerndoelen op dit terrein krijgen apart aandacht in het leerplan Nederlands VO-1: het kerndoel omtrent dialecten en andere groepstalen, en het kerndoel omtrent de rol van de media.

Het kennen van het onderscheid tussen dialecten, groepstalen, talen van etnische groepen en standaardtalen krijgt apart aandacht om gestalte te geven aan het principe van interculturaliteit.

Het inzicht in de rol van de media krijgt apart aandacht, omdat het daarbij niet moet gaan om toepassing bij andere onderdelen (bij voorbeeld spreken/luisteren), maar om de rol van de media in het maatschappelijke verkeer. Voor dat laatste punt bestaat nu te weinig aandacht.

INFORMATIEVAARDIGHEDEN In de basisvorming worden als kerndoelen op het gebied van informatievervaardigheden zaken voorgesteld zoals het toepassen van lees- en luisterstrategieën en het raadplegen van informatiebronnen, maar ook het werken met de computer: met tekstverwerkers en databases. Informatievervaardigheden waarbij computergebruik van pas komt, worden in het leerplan Nederlands VO-1 voornamelijk in Schrijven geïntegreerd.

Voor het werken met de computer worden er echter wel aparte voorbeeldspakketten gemaakt, want men gaat ervan uit dat veel docenten daar geen ervaring mee hebben.

FICTIE Fictie heeft in de kerndoelen een marginale plaats gekregen: slechts één kerndoel is eraan gewijd. Maar dat betekent nog niet, dat er in de lespraktijk ook zo weinig aandacht moet worden besteed, aldus Verbeek en Bonset. Daarom wordt er in het project Nederlands VO-1 wél aandacht besteed aan fictie.

Over de plaats van fictie in het leerplan VO-1 bestaat nog enig verschil van mening tussen de medewerkers aan het project. Hoe zwaar de eigen status van fictie benadrukt moet worden is vooralsnog niet vastgesteld.²

Ook als de basisvorming niet doorgaat, zal het leerplan Nederlands VO-1 zijn waarde behouden, vindt Helge Bonset. Als via het leerplan het onderwijs in taalgebruikssituaties wordt doorgevoerd, zal dat het peil van de onderwijsinhoud verhogen.

Toetsing en leerlingenvolgsysteem

Ook vanwege de discussies over de eindtermen lijkt de rol van toetsing de laatste jaren weer in betekenis te zijn toegenomen. De SLO houdt zich hier echter volledig buiten. De SLO levert een leerplan en geeft de momenten aan waarop moet worden getoetst. De taak van het CITO is het dan, om aansluitend aan het leerplan de toetsen en een leerlingvolgsysteem te maken en uit te testen.

Er is wel overleg tussen de makers van het leerplan en die van de toetsen. Beide partijen gaan ervan uit dat in principe alles toetsbaar is, zij het niet objectief toetsbaar. Het leerlingvolgsysteem, waaraan het CITO momenteel werkt in het kader van het IBO-project, dient dus ruim te worden opgevat.

De toetsen die het CITO ontwikkelt worden niet verplicht gesteld, maar kunnen naar keuze gebruikt worden. Dat accepteren ze bij de SLO als een politieke beslissing waar ze zich wel mee kunnen verenigen. Veranderingen in het onderwijs moet je niet proberen te bereiken door er een extra, verplicht examen voor in te voeren.

Het IBO-project

Dat er voor het IBO al heel wat is gemaakt, blijkt wel uit de bijlage op p. 51. Voordat we van dat IBO-materiaal een typering geven, eerst iets over de onderzoeken die in het kader van het IBO-project zijn uitgevoerd.

ONDERZOEK IN HET IBO De SLO heeft twee onderzoeken verricht naar Nederlands, IBO-leerlingen en heterogeniteit. Daaruit blijkt dat het individuele onderwijs (de I-stroom) en het laagste eindexamenniveau helaas vaak automa-

tisch aan elkaar worden gekoppeld: individueel beroepsonderwijs betekent eindexamen doen op A-niveau. Daardoor wordt in het IBO vaak alleen op dat A-niveau les gegeven; zo vervalt individueel onderwijs nogal eens tot bezigheidsonderwijs.

Als IBO-leerlingen echter in een breed heterogene klas worden geplaatst, blijken enkele leerlingen een B-, C- of zelfs D-diploma te halen. Er zou met IBO-leerlingen dus meer kunnen worden bereikt als de individuele aanpak niet meer automatisch zou leiden tot les geven op het laagste niveau.

Wat de te bereiken eindtermen betreft kan invoering van de basisvorming, waarmee het A- en B-eindexamenniveau wordt afgeschaft, iets veranderen aan de zojuist geschetste problematiek. Ook het IBO-leerplan van het project Nederlands VO-1 kan daaraan iets verbeteren. Uit interviews met IBO-docenten bleek dat het onderwijsaanbod aan IBO-leerlingen zeer divers is. Wat sommige docenten als regulier aanbod gebruiken voor het IBO, wordt door andere docenten gebruikt als extra aanbod voor alleen de sterkere leerlingen. Over het niveau van het I-aanbod is men het in het veld dus niet eens. Wel was men het eens over de grote verschillen tussen de I-leerlingen wat betreft handschrift, spelling en technisch lezen.

Om ervoor te zorgen dat de verschillen in het aanbod verminderen, is er in het SLO-project niet alleen aan het leerplan maar vooral ook aan het voorbeeldesmateriaal veel aandacht besteed. Met Wolters Noordhoff is in principe een akkoord bereikt om op basis van het IBO-leerplanvoorstel een IBO-versie te maken van de methode *Nieuw Nederlands*.³ Op dit moment wordt het materiaal uitgetoetst op scholen.

HET IBO-LEERPLANVOORSTEL Met het leerplan wil de SLO directe steun geven aan de docenten van het vak Nederlands. Het plan bevat een overzicht van alle leerstofonderdelen. Vervolgens wordt elk onderdeel in de diepte uitgewerkt. Het voordeel is dat je zo'n leerplan dus bij stukjes en beetjes kunt invoeren.

In het IBO-leerplan staat een concreet voorstel over de urenverdeling per onderdeel over de jaren heen.⁴ De voornaamste nieuwigheden in het leerplan zijn: evenveel aandacht voor spreken/luisteren als voor schrijven, aandacht voor

WAT MOET JE DOEN?

1. Lees het etiket van GLORIX bleekmiddel.
2. Maak de opdrachten.

Glorig
de w.c. reiniger
voor meer hygiëne

CHLOORBLEEKMIDDEL = 7400-802
NATRIUMHYPOCHLORIETOPLOSSING
WERKZAME CHLOOR 7 G/100 ML.
BUITEN BEREIK VAN KINDEREN BEWAREN.
IRRITEREND VOOR DE OGEN EN DE HUID.
AANRAKING MET DE OGEN VERMIDEN.
BIJ INSLIKKEN DIRECT ARTS WAARSCHUWEN.
MELK OF WATER DRINKEN. KOMT GLORIX OP DE HUID
OF IN DE OGEN, DIRECT AFSPOELEN MET WATER.
GLORIX NOOIT IN COMBINATIE MET ANDERE
REINIGINGSMIDDELEN GEBRUIKEN. VORMT GIFTIGE
GASSEN IN CONTACT MET ZUREN.
FLES RECHTOP VERVOEREN.
KOEL EN DONKER BEWAREN.

IRRITEREND

NIET MENGEN

GEBRUIKSAANWIJZING:
EERST TOILET DOORTREKKEN
GLORIX IN DE POT EN
ONDER DE RANDEN SPIJTEN
DESGEWENST BORSTELLEN
(PAS OP SPATTEN!)
NA 10 MINUTEN DOORTREKKEN
NED OCTROOI 148103
PRIJS INCL. VERLAAGD
O.B. TARIEF
DE FEHIX POSTBUS 612
8000 AP. ZWOLLE

inh 1/2 Le

OPDRACHTEN

1. Hier onder zie je weer het etiket van GLORIX.
Er zitten alleen wat gaten in.
De woorden die er uit gevallen zijn staan er
los naast.
Knip de woorden uit en plak ze op de goede
plekken in het etiket.

Glorig
de w.c. reiniger
meer hygiëne

CHLOORBLEEKMIDDEL = 7400-802
WERKZAME CHLOOR 7 G/100 ML.
BUITEN BEREIK VAN KINDEREN BEWAREN.
[] VOOR DE OGEN EN DE HUID.
AANRAKING MET DE OGEN VERMIDEN.
BIJ INSLIKKEN DIRECT ARTS WAARSCHUWEN.
MELK OF WATER DRINKEN. KOMT GLORIX OP DE HUID
OF IN DE OGEN, DIRECT []
GLORIX NOOIT IN COMBINATIE MET ANDERE
REINIGINGSMIDDELEN GEBRUIKEN. VORMT GIFTIGE
GASSEN IN CONTACT MET ZUREN.
FLES []
KOEL EN DONKER BEWAREN.

NATRIUMHYPOCHLORIETOPLOSSING

AFSPOELEN MET WATER

IRRITEREND

(PAS OP SPATTEN!)

RECHTOP VERVOEREN.

NIET MENGEN

IRRITEREND

voor

1/2

GEBRUIKSAANWIJZING:
EERST TOILET DOORTREKKEN
GLORIX IN DE POTEN
ONDER DE RANDEN SPIJTEN
DESGEWENST BORSTELLEN
NA 10 MINUTEN DOORTREKKEN
NED OCTROOI 148103
PRIJS INCL. VERLAAGD
O.B. TARIEF
DE FEHIX POSTBUS 612
8000 AP. ZWOLLE

inh [] Le

het verwerken van fictie en, wat werkvormen betreft, meer aandacht voor klassikaal werken.

Het IBO-lesmateriaal

In overeenstemming met het uitgangspunt van communicatief taalonderwijs zijn de mappen met IBO-lesmateriaal cursorisch gerangschikt rond taalgebruikssituaties. De enige uitzondering hierop is de map met lessen over verhalen: deze heeft een thematische indeling rond onderwerpen als angst, oorlog en vriendschap, maar ook rond genres als gedichten en strips. Hieronder volgt een karakterisering van de vier verschenen mappen.

MAP EEN Onder redactie van Martien de Boer bestaat map 1 uit zes lespakketten van verscheidene auteurs. De map begint met een uitgebreide inleiding, waarin nog eens wordt benadrukt dat de lespakketten geen leergang vormen, maar op elk willekeurig moment te gebruiken zijn naast een bestaande methode. Het is de bedoeling dat de docent het leerlingmateriaal kopieert. In de zes lespakketten worden de volgende vaardigheden behandeld: schema's lezen (zie afbeelding op pag. 46), instructies ontvangen, vragen stellen, tekstsoorten onderscheiden en herkennen, een brief schrijven en brainstormen en schrijven voor jezelf (dit laatste is het zogenaamde ABC-project).

Elk pakket beslaat minimaal drie lessen. Verder is er een aantal lessuggesties rond het jeugdjournaal en rond leesteksten uit een methode voor het IBO: *Fundamenteel Nederlands*.

Dan volgt het gedeelte met tien originele jeugdverhalen, speciaal voor het IBO geschreven. Naast deze verhalen worden drie cassettes geleverd waarop de verhalen worden voorgelezen. Het zijn aantrekkelijke verhalen met eenvoudige maar gevarieerde zinsbouw en qua inhoud duidelijk bedoeld voor klas 1 of 2.

MAP TWEE Onder redactie van Jan Bolland bevat map 2 vooral materiaal voor spreken/luisteren. Het gaat om lespakketten over bij voorbeeld het vragen naar informatie (met name telefonisch inlichtingen inwinnen) en over het luisteren naar de radio (de Sterreclame, het nieuws, een jongerenprogramma). Ook bevat de bundel een lespakket over taalfatsoen, waarin aandacht wordt geschonken aan non-verbale

aspecten van taalgedrag, schelden, formele en informele omgangsvormen.

In map 2 komen naast het spreken/luisteren ook nog enkele andere taalvaardigheidselementen aan bod, zoals het werken met schema's. In de dagelijkse lespraktijk blijkt meer tijd en aandacht besteed te worden aan lezen en schrijven dan aan spreken/luisteren. De SLO hoopt met het uitbrengen van deze map te bereiken dat docenten meer aandacht aan spreken/luisteren gaan besteden.

MAP DRIE Bea Dekker en Hella Wolschrijn schreven map 3, die helemaal gewijd is aan fictie. Er zijn negen lespakketten rond thema's, waarin verhalen of (boek)fragmenten centraal staan. Het gaat om thema's die gevoelig liggen, zoals spanning, angst (zie afbeelding op pag. 48: boven lesbeschrijving en onder bijbehorend leerlingmateriaal), pesten, vriendschap.

In de lessen staat steeds een tweetal doelen centraal: praten en denken over gevoelens van anderen en een meer 'talig' doel als: hoe wordt de spanning in een verhaal opgebouwd, de hoofdzaak halen uit een brief over angst. Ook zijn er de twee thema's strips en gedichten, waarbij een poging wordt gedaan de ervaring van leerlingen op deze gebieden 'uit te bouwen'.

MAP VIER Koos Henneman schreef map 4, die geheel gewijd is aan remediale hulp op het terrein van de spelling. De bundel bevat beeldmateriaal voor veel voorkomende problemen van IBO-leerlingen, zoals de spelling bij lange klinkers, verdubbeling van medeklinkers, voor- en achtervoegsels en samenstellingen. De map heeft veel toetsmateriaal en biedt differentiatiemogelijkheden.

Het project Nederlands als tweede taal

Het project Nederlands als tweede taal is in 1990 van start gegaan. In 1993 hoopt men een leerplan en lesmateriaal te hebben ontwikkeld. De projectgroep is begonnen met onderzoek naar de belangrijkste problemen waar tweedetaalsprekers mee te maken krijgen als het om taalvaardigheid op school gaat. In de SLO-onderzoek naar eisen bij de zaakvakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie, werd het idee bevestigd dat de problemen vooral op het gebied van de schoolse taalvaardigheden liggen.

Les 2: Wie kent angst?

Opzet In deze les stellen de leerlingen elkaar vragen over angsten. De verslagjes van deze interviews worden klassikaal gepresenteerd en besproken.
Als er tijd over is leest de docent(e) een kort, spannend verhaal voor.

Doel

- de leerlingen leren een vraaggesprekje voeren met een klasgenoot aan de hand van gegeven vragen
- de leerlingen leren onder woorden brengen waarom ze soms bang zijn
- de leerlingen leren een kort (interview)verslag schrijven aan de hand van een schema
- de leerlingen leren een verslag presenteren aan rest van de klas

Vorbereiding - schema voor interviewverslag op het bord zetten

Leermiddelen

- interviewvragen (leerlingmateriaal)
- schematische opzet voor interviewverslag (leerlingmateriaal)
- verhaal 'Op het water'

Lesactiviteit

1. De docent(e) legt lesverloop en opdracht uit;
2. De leerlingen interviewen elkaar.
3. De leerlingen maken een interviewverslag met behulp van het schema.
4. De leerlingen presenteren hun interviewverslag.
5. De docent(e) leest het verhaal 'Op het water' voor.

Jouw verslag

Je eigen naam:

Naam van degene aan wie je de vragen hebt gesteld:

Verslag van de angstige situatie van

.....
.....
.....
.....
.....

Angsten die nog meer heeft:

.....
.....
.....
.....

NT2-leerlingen hebben veel moeite met het analyseren van zaakvakteksten en met vragen en opdrachten in tekstboeken en proefwerken.

Op grond van het onderzoek gaat de SLO-projectgroep een op NT2-sprekers toegespitst leerplan maken: het Leerplan Schoolse Taalvaardigheden. Ook zal er lesmateriaal worden ontwikkeld, waarmee vooral aan de zojuist gesignaleerde problemen moet worden tegemoet gekomen.

Omdat de problemen zich grotendeels in de zaakvakken voordoen, kan men de oplossingen niet alleen van het vak Nederlands verwachten. De docenten van de andere vakken kunnen een ondersteunende rol spelen, bij voorbeeld op het gebied van voorspellend lezen. De problematiek van de taalverwerving geldt voor NT2-leerlingen bij alle vakken. Docenten van de zaakvakken zullen de leesvaardigheden die in de lessen Nederlands worden aangeleerd, kunnen toepassen. Het is bij voorbeeld belangrijk dat leerlingen de structuur van de leesteksten bij de zaakvakken leren doorzien.

De weg naar de praktijk

Dat lesmateriaal zijn weg vindt naar de klaslokalen, kan ieder zich voorstellen. Maar dat leerplannen even gemakkelijk in de praktijk worden ingevoerd, is niet erg waarschijnlijk. De SLO pleegt weliswaar vooronderzoek in het veld voordat zij daadwerkelijk een leerplan ontwikkelt, maar desondanks herkennen docenten vaak niet zonder meer de dagelijkse praktijk in de uiteindelijke leerplannen.

Veranderingen binnen het vak Nederlands worden bovendien bemoeilijkt door het feit dat Nederlands op veel scholen een stoplap is: je kunt er docenten in kwijt die even te weinig uren dreigen te krijgen, waardoor van een vakgroep geen sprake kan zijn omdat iedere docent hooguit één of twee klassen Nederlands geeft.

VOORBEELDESMATERIAAL Het gedrag van docenten verandert in het algemeen niet erg, ondanks goede bedoelingen van lerarenopleidingen en nascholing. Een gebrek aan materiaal is daarvan de voornaamste oorzaak: geen vernieuwing zonder concreet materiaal. En dat is voor de SLO reden geweest om in het project Nederlands VO-1 voorbeeldlesmateriaal te maken. Zo hoopt men bij de SLO de weg naar

veranderingen in het onderwijs in elk geval te vergemakkelijken.

Sommige docenten passen het voorbeeldmateriaal in bekende gedragspatronen en gewoontes in. Anderen gebruiken het materiaal nadrukkelijk naast het boek: 'even wat anders'. Daarmee geven ze hun onderwijs ook niet echt een andere vorm. Veranderingen in het onderwijs zijn afhankelijk van wat de docent in de klas doet, hoeveel ministeriële beschikkingen, leerplannen en schoolwerkplannen er ook zijn. En veranderingen zijn ook afhankelijk van de mate waarin concrete handreikingen worden geboden aan de leerkrachten.

SLO-medewerkers zijn daarom bezig op een paar experimenteerscholen het leerplan uit te werken in een concreet werkplan, bruikbaar in de praktijk. Over de ervaringen zal een publicatie verschijnen in de hoop dat daardoor op andere scholen de implementatie kan worden vergemakkelijkt.

CONFERENTIES EN NASCHOLING Een andere oorzaak voor het trage tempo van verandering van het docentengedrag kan de traditie en bestaande cultuur op de scholen zijn. Ook al komen er regelmatig docenten van de opleiding of nascholing met voorstellen tot veranderingen, dan nog zijn vaste gewoontes in het team moeilijk te doorbreken.

Binnen de SLO wil men hieraan wel het nodige doen, bij voorbeeld door middel van publicaties en raadgegings- en introductieconferenties. Toch acht men deze kant van het implementeren van veranderingen vooral de taak van de Pedagogische Centra, de School Advies Centra en de lerarenopleidingen die nascholing verzorgen.

Er is dan ook overleg gevoerd met de LPC en met de Hogescholen om te kijken in hoeverre het IBO-materiaal kan worden gebruikt in het begeleidings- en nascholingsprogramma. Ook is er in december 1990 een studiedag belegd voor NLO's die IBO-onderwijs in de nascholing hebben.

Daarnaast streeft men er in het project Nederlands VO-1 naar in een zo vroeg mogelijk stadium contacten te leggen met educatieve uitgeverij. Volgens de projectmedewerkers is de methode die in de dagelijkse lespraktijk wordt gebruikt een belangrijk middel in de vernieuwing van het onderwijs. Zo kunnen vernieu-

wingsideeën door uitgevers worden omgezet in concreet lesmateriaal.

Kortom: de weg naar de praktijk blijft moeilijk te bewandelen. De SLO laat zien hoe ander lesmateriaal eruit moet zien, welke nascholing er nodig is en wat een veilige planning is. Er wordt gezocht naar afstemming van de activiteiten van de verschillende verzorgingsinstellingen en men streeft naar samenwerking met uitgevers. En dan houdt het op... dan zijn de mogelijkheden uitgeput en dan ligt de verantwoordelijkheid niet langer bij de SLO-medewerkers, maar bij anderen, zoals de nascholers en de leerkrachten zelf, vinden ze bij de SLO.

Ten slotte

Het vervaardigen van lesmateriaal lijkt een opening te bieden voor het invoeren van verdergaande veranderingen in het vak Nederlands. Het lesmateriaal voor het Individueel Beroepsonderwijs is bovendien het aanzien waard en nodigt uit tot gebruik in de klas. Hoe de onderlinge afstemming van de werkzaamheden van de SLO en de dagelijkse lespraktijk in de scholen kan worden verbeterd blijft vooralsnog problematisch. De dagelijkse lespraktijk veranderen valt niet mee, en zal niet van vandaag op morgen gebeuren. Als er geen verandering komt, zal het aan de SLO niet liggen. Met die constatering van Jan Verbeek en Helge Bonset werd het gesprek beëindigd.

Bijlage

Overzicht van het schriftelijk materiaal dat tot nu toe is verschenen in het kader van het project Nederlands VO-1⁵

In de SLO-reeks 'Studie en onderzoek':

- 1 Inhoudselementen Nederlands nader onderzocht
- 2 Functionele taalvaardigheid nader onderzocht
- 3 IBO-leerlingen in een breed-heterogene brugklas
- 4 Nederlands in het IBO
- 5 Schoolse taalvaardigheid in zaakvakken: leer-
gangen
- 6 Schoolse taalvaardigheid in zaakvakken: les-
praktijk
- 7 Spreek- en luisteronderwijs: literatuuronder-
zoek en methodenanalyse

In de SLO-reeks 'Project-informatie':

- 1 Projectplan 1987-1989
- 2 Projectplan 1989-1992
- 3 Activiteitenplan 1990-1993 Nederlands als
tweede taal

In de SLO-reeks 'Leerstof Nederlands voor het IBO':

- 1 Nederlands in het Individueel Beroepsonder-
wijs. Een leerplanvoorstel.
- 2 Leerstof Nederlands voor het IBO:
 - deel 1: Zes lespakketten met lessuggesties met
betrekking tot allerlei schoolse taalvaardighe-
den, plus tien jeugdverhalen
 - deel 2: Lesmateriaal met betrekking tot spre-
ken/luisteren
 - deel 3: Verhalen bij voorbeeld. Lessen met frag-
menten en verhalen rond negen thema's
 - deel 4: Van klankgroep naar lettergreep. Een
cursus spelling van meerlettergrepige woorden.

Overig lesmateriaal:

- 1 Nieuws Schrijven. Schrijven met behulp van de
computer. Een lessenserie voor het derde leer-
jaar MAVO en HAVO
- 2 Schrijfblok. Een gids voor het schrijfonderwijs
in de eerste fase van het voortgezet onderwijs
- 3 Schrijfdraad. Een naslagwerk voor schrijf-
onderwijs in de eerste fase van het voortgezet on-
derwijs
- 4 Informatiekunde en Nederlands. Een begrips-
bepaling. Katern 15
- 5 Informatiekunde en Nederlands, lessuggesties
en voorbeeldmateriaal. Katern 19

Noten

- 1 Zie over de basisvorming ook het themanum-
mer van *Moer* 1989/1-2.
- 2 In dit verband is het interessant dat er onlangs
op initiatief van Koos Hawinkels en Wam de
Moor een pressiegroep op dit gebied is opge-
richt: de Stichting Promotie Literatuuronder-
wijs.
- 3 De bedoeling is dat deze IBO-versie in 1993
verschijnt.
- 4 De precieze verdeling en de argumentatie daar-
voor is te vinden in het IBO-leerplan (p.107-
109).
- 5 Deze publikaties zijn verkrijgbaar bij de SLO,
Postbus 2041, 7500 CA Enschede, 053: 840 840.